

THE PERCEPTION OF SOCIAL IMPACT BY AN INDIVIDUAL

Sabirova Sarbinaz Tursinbaevna

Assistant teacher of the Department of Pedagogy and Psychology,

Nukus Innovation Institute

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14552098>

ARTICLE INFO

Received: 18th December 2024

Accepted: 23th December 2024

Online: 24th December 2024

KEYWORDS

Personality, social influence, behavior, self-image, reflection, self-awareness, social norms, place in society, emotional experiences, age and gender differences.

ABSTRACT

This article analyzes the process of a person's awareness of social influences, their behavior, and the formation of their "I" image. The article presents changes in self-awareness through an individual's self-image, the influence of the social environment, the process of reflection, and age-sex differences. Negative and positive emotions in the process of self-awareness and self-management are also considered. The article helps to understand the relationship between social norms in the formation of the individual's "I," their place in society, and social relationships.

SHAXS TOMONIDAN IJTIMOY TA'SIRLARNING ANGLANISHI

Sabirova Sarbinaz Tursinbaevna

Pedagogika va psixologiya kafedrasi assistent o'qituvchisi,

Nukus innovatsion instituti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14552098>

ARTICLE INFO

Received: 18th December 2024

Accepted: 23th December 2024

Online: 24th December 2024

KEYWORDS

Shaxs, ijtimoiy ta'sir, xulq-atvor, "Men" obrazi, refleksiya, o'zini anglash, ijtimoiy me'yorlar, jamiyatdagi o'rin, hissiy kechinmalar, yosh va jinsiy farqlar.

ABSTRACT

Ushbu maqola shaxsning ijtimoiy ta'sirlarni anglash jarayonini, uning xulq-atvori va "Men" obrazining shakllanishini tahlil qiladi. Maqolada shaxsning o'ziga nisbatan tasavvuri, ijtimoiy muhitning ta'siri, refleksiya jarayoni va yosh-jinsiy farqlar orqali o'zini anglashdagi o'zgarishlar keltirilgan. O'z-o'zini anglash va shaxsiy xulq-atvorini boshqarish jarayonidagi salbiy va ijobiy hissiyotlar ham ko'rib chiqilgan. Maqola, shaxsning "Men" obrazining shakllanishidagi ijtimoiy me'yorlar, jamiyatdagi o'rni va ijtimoiy aloqalar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunishga yordam beradi.

Kirish. Shaxsning ijtimoiy ta'sirlarni anglash jarayoni, uning psixologik va ijtimoiy rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Har bir inson ijtimoiy-psixologik mavjudot sifatida doimiy ravishda atrofidagi muhit ta'sirida bo'ladi va shu ta'sirlarni anglash orqali o'zining xulq-atvorini va hayotini boshqaradi. Ushbu jarayonlar shaxsning o'zini anglash, jamiyatning me'yorlariga muvofiqlashish, o'zini boshqarish va boshqa odamlar bilan ijtimoiy munosabatlar qurishdagi muvaffaqiyatini belgilaydi.

Shaxsning ijtimoiy ta'sirlarni anglash va o'zini anglash jarayoni haqida turli olimlar turli nuqtai nazardan fikr bildirganlar. Freydning psixanalitik nazariyasiga ko'ra, shaxsning o'z-o'zini anglash jarayoni va xatti-harakatlarining ko'p qismini ongsizlikdan kelib chiqadi. U shaxsning ongli va ongsiz hissiyotlarining o'zaro bog'liqligini ta'kidladi. Freyd, shuningdek, shaxsning "Men" obrazining shakllanishida, o'zi bilan bog'liq bo'lgan salbiy hissiyotlarni, masalan, aybdorlik, qo'rquv va ijtimoiy me'yorlardan kelib chiqadigan tashvishlarni yashirishga urinishi mumkinligini tushuntirdi. Bunda, shaxs o'ziga bo'lgan tasavvurni saqlab qolishga harakat qiladi va ba'zan bu tasavvurlar ongidan tashqariga chiqadi.

Erikson ijtimoiy rivojlanishning psixososial bosqichlari nazariyasini ishlab chiqdi va shaxsning o'zini anglashdagi ijtimoiy ta'sirlarni keng qamrovli tarzda tahlil qildi. U, ayniqsa, o'smirlik davrida shaxsning o'zligini aniqlash jarayoniga katta e'tibor berdi. Eriksonning fikricha, bu davrda shaxs o'zining ijtimoiy mavqeini va kimligini aniqlashga harakat qiladi, bu esa "Men" obrazining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Uning nazariyasida, o'zligini topishda shaxs ijtimoiy muhit va boshqa odamlar bilan o'zaro aloqalar orqali o'zgaradi [3, 72-73].

Vygotsky, shaxsning rivojlanishini ijtimoiy muloqot va madaniy kontekstga bog'lab o'rgangan. U o'zining "sociocultural theory" (ijtimoiy-madaniy nazariya) orqali, shaxsning o'zini anglash va ijtimoiy normalarga moslashishda, jamiyat va atrof-muhitning muhim rolini ta'kidladi. Vygotskiga ko'ra, shaxs o'zini va xatti-harakatlarini tushunishda boshqalarning ta'siri, ayniqsa, o'rgatish va ta'lim jarayonida aniq namoyon bo'ladi. Refleksiya va o'zini anglash jarayonlari, Vygotsky fikricha, ijtimoiy muloqot va madaniy vositalar orqali rivojlanadi [1, 39-40].

Shaxsning o'zini anglash va ijtimoiy ta'sirlarni tushunish, ko'plab olimlar tomonidan psixologik, ijtimoiy va madaniy nuqtai nazardan tahlil qilingan. Ushbu nazariyalar shaxsning o'zini qanday anglashi, jamiyatda qanday o'rin topishi va ijtimoiy aloqalarda qanday ishtirok etishi haqida keng qamrovli tushunchalar beradi.

Shaxsning xulq-atvori, bir tomondan, ijtimoiy normalar, sanksiyalar va rollar orqali boshqariladi, ikkinchi tomondan esa, shaxs o'zining shaxsiy ongini va xatti-harakatlarini o'zi anglash orqali tartibga soladi. Bu jarayonning muhim jihati shundaki, shaxs o'zini ijtimoiy normalarga qanchalik moslashtirsa, jamiyatda o'zini qanday tanitishini va qanday qabul qilinishini biladi. Masalan, ish joyida boshqaruvchi o'zining xodimlarini qanday ko'rsatmasdan ularga qanday ta'sir ko'rsatishini tasavvur qilaylik. Agar boshqaruvchi o'zining har bir qarorini xodimlar bilan maslahatlashib, ularning fikrini inobatga olsa, bu shaxsning ijtimoiy xulq-atvori sifatida namoyon bo'ladi va jamoada hurmatga sazovor bo'lishi mumkin. Biroq, agar boshqaruvchi har bir qarorni o'zining shaxsiy fikriga ko'ra amalga oshirsa va xodimlarning fikrini inobatga olmasa, bu ijtimoiy izolyatsiyaga olib kelishi mumkin.

Shaxsning o'ziga bo'lgan tasavvuri, ya'ni "Men" obrazining shakllanishi, jamiyatda qanday o'ringa ega bo'lishini belgilaydi. Masalan, agar bir inson o'zini jamiyatdagi o'rni va mavqeini aniq bilsa, u har qanday vaziyatda o'z xulq-atvorini boshqarishga qodir bo'ladi. Aksincha, o'zini aniq va to'g'ri bilmagan shaxs, ijtimoiy boshqaruvga qarshi chiqishi yoki boshqalarning ta'siriga oson tushishi mumkin. Bunday holatlar ko'pincha o'smirlik davrida namoyon bo'ladi. O'smirlar o'zlarining kimligini va ijtimoiy mavqeyini aniqlashga harakat qilishadi, bu esa ularning o'ziga bo'lgan tasavvurlarining shakllanishiga ta'sir qiladi [2, 54-55].

Refleksiya jarayoni shaxsning o'z xulq-atvorini boshqalar nuqtai nazaridan ko'rib chiqishini ta'riflaydi. Refleksiya jarayonida shaxs o'zining xatti-harakatlarini tahlil qilib, ulardan xulosa chiqaradi. Bu jarayon, shaxsning o'zini ijtimoiy muhitda qanday ko'rishini va qanday o'zgartirishlarni amalga oshirish kerakligini tushunishga yordam beradi. Misol sifatida, ko'chada bir kishi o'z do'stiga uning yutuqlarini ta'kidlash bilan gaplashmoqda, lekin do'sti g'amgin va biroz asabiy holatda ekanligini sezadi. U o'zining suhbatdagi tutgan o'rnini tahlil qilib, kelgusi suhbatlarda bu holatni hisobga olib, o'zining xatti-harakatlarini o'zgartirishga harakat qiladi. Shu tarzda, shaxs o'zini boshqalar nuqtai nazaridan ko'rib chiqadi va bu unga ijtimoiy munosabatlar va xulq-atvorini yaxshilashda yordam beradi.

Refleksiya jarayonida shaxsning o'zini anglashning yana bir misolida, bir inson o'zining oldingi faoliyatiga qaytib, o'zining mashaqqatli va samarali ishlashini tahlil qiladi. U o'zining ichki imkoniyatlarini va qobiliyatlarini anglab, kelgusi ishlarida qanday qilib samaraliroq ishlash mumkinligini o'ylaydi. Bunday refleksiya jarayonlari, shaxsning o'zini anglash va o'z xulq-atvorini ijtimoiy norma va talablar bilan moslashtirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Shaxsning "Men" obrazining shakllanishi yosh va jinsga qarab farq qiladi. Masalan, o'smirlik davrida inson o'ziga nisbatan juda qiziquvchan bo'ladi. O'smirlar o'zligini topish, kimligini anglashga intilishadi. Bu davrda qizlarning "Men" obrazi, asosan, go'zallik va ayollik sifatlariga bog'liq. Agar qiz o'zini jismonan chiroyli his qilsa, uning "Men" obrazi ijobiy shakllanadi va bu uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Misol uchun, agar bir qiz yoshligida o'zining tashqi ko'rinishi, yuzidagi akne yoki semizlik haqida salbiy fikrda bo'lsa, bu uning o'ziga nisbatan salbiy hissiyotlar hosil qilishi mumkin. Lekin chiroyli kiyimlar, soch turmagi va o'ziga xos parvarish, uning tashqi ko'rinishidagi nuqsonlarni yashirib, ijobiy his-tuyg'ularni uyg'otishi mumkin.

Yigitlarda esa, jismoniy zaiflik yoki mushaklarning rivojlanmaganligi o'zining "Men" obraziga ta'sir qilishi mumkin. Misol uchun, sport bilan shug'ullanmagan yigitlar o'zini jismonan zaif, ba'zida esa jamiyatda o'z o'rnini topish uchun etarli emas deb his qilishadi. Lekin sportga qatnashib, jismoniy holatini yaxshilagach, u o'zini kuchli va muvaffaqiyatli his qiladi, va uning "Men" obrazi ijobiy tarzda shakllanadi. Bunday holatlar, o'z-o'zini anglash va o'ziga bo'lgan tasavvurni shakllantirish jarayonining jismoniy va ijtimoiy ta'sirlar bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi.

O'z-o'zini anglash jarayonida salbiy hissiyotlar ham yuzaga kelishi mumkin. Masalan, ortiqcha vazn yoki jismoniy nuqsonlar, ayniqsa qizlarda, o'ziga bo'lgan salbiy tasavvurlarni keltirib chiqarishi mumkin. Ammo, chiroyli kiyimlar, to'g'ri parvarish va tashqi ko'rinishni yaxshilash, bunday salbiy hissiyotlarni kamaytirishi mumkin. Shuningdek, yigitlarda bo'yning pastligi yoki mushaklarining rivojlanmaganligi o'zining "Men" obraziga salbiy ta'sir qiladi. Bu holatlar shaxsning o'ziga bo'lgan tasavvuri va o'zining ijtimoiy mavqeyini qanday anglashiga ta'sir qiladi. Shaxs, o'zining tashqi ko'rinishidagi nuqsonlarni ijtimoiy me'yorlar va jamiyatning talablariga qarab tahlil qilib, o'zini qanday yaxshilash mumkinligini anglab, kelgusi muvaffaqiyatlari uchun o'zgarishlar qilishga harakat qiladi.

Xulosa. Shaxsning ijtimoiy ta'sirlarni anglash jarayoni uning psixologik va ijtimoiy rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Ijtimoiy me'yorlar, sanksiyalar va jamiyatdagi o'rni, shaxsning o'zini anglash va o'z xulq-atvorini boshqarishdagi muhim omillardir. Shaxsning "Men" obrazining shakllanishi yosh va jinsga qarab farq qiladi, va har bir insonning o'ziga

bo'lgan tasavvuri, jamiyatda qanday qabul qilinishini belgilaydi. Refleksiya jarayoni va shaxsning o'zini anglashda salbiy yoki ijobiy his-tuyg'ularning shakllanishi, shaxsning muvaffaqiyatini va jamiyatdagi o'rnini belgilaydi.

References:

1. David G. Myers. Social Psychology. Tenth Edition // Hope College Holland, Michigan. – NY.: McGraw-Hill, 2010. – 609 p.
2. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya: Darslik. Oliy o'quv yurtlari bakalavriat va magistratura talabalari uchun. – T.: "Fan va texnologiya", 2012. – 172 b.
3. Майерс Д. Социальная психология. Интенсивный курс / Д. Маерс. – 4-е междунар. изд.. – СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2007. – 510 с.
4. Немов Р. С., Алтунина И. Р. Социальная психология: Краткий курс. – СПб.: Питер, 2009 – 208 с.